

หน่วยที่ 5 สุขภาพจิตในการทำงาน

สุขภาพจิตในการทำงาน หมายถึง สภาวะของจิตใจ และอารมณ์ที่เป็นสุขของคนทำงาน โดยเมื่อเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ จะสามารถปรับตัวให้ยอมรับและต่อสู้กับความเครียดที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล สามารถปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีการใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ และเจริญก้าวหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ

สุขภาพจิตในการทำงานมีความสำคัญต่อคนทำงาน คือ

- ทำให้สุขภาพกายดีเพราะจิตกับกายมีความสัมพันธ์กัน
- เพิ่มสมรรถนะในการทำงาน ทำให้มีสมาธิ คิดสร้างสรรค์ในงาน เอาชนะอุปสรรคและทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย
- ทำให้มีความสัมพันธ์ดีกับคนรอบข้างทั้งในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น

ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพจิตในการทำงาน สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มปัจจัย คือ ปัจจัยทางกาย ปัจจัยทางจิต และปัจจัยทางสังคม และสิ่งแวดล้อม

1. ปัจจัยทางกาย ได้แก่ ลักษณะทางชีววิทยา พันธุกรรม และปัญหาสุขภาพของบุคคล

- **ลักษณะทางชีววิทยา** เช่น ความเป็นผู้หญิง ผู้ชาย สภาพร่างกาย สมบูรณ์ ผิดปกติ หรือพิการ อายุวัยต่างๆ
- **พันธุกรรม** พบว่าโรคจิตเวชสามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรม เช่น โรคจิตอารมณ์แปรปรวน โรคประสาทย้ำคิดย้ำทำ โรคสมองเสื่อมก่อนวัย เป็นต้น
- **ปัญหาสุขภาพ** มีการเจ็บป่วยเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคเมะเร็ง लागานบ่อย เสียค่าใช้จ่าย ส่งผลให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความเข้มแข็งของจิตใจ บุคลิกภาพ รวมทั้งวิธีการเผชิญกับความเครียดหรืออุปสรรคต่างๆ ซึ่งถูกปลูกฝังจากการอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็ก

3. ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การศึกษา รายได้และสถานภาพสังคม สภาพการทำงาน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เครื่องอำนวยความสะดวกทางสังคม และบริการสุขภาพ

ปัจจัยสาเหตุของปัญหาสุขภาพจิตเสียที่เป็นไปได้ของคนงาน ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ

1. รายได้ต่ำ ไม่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต อาจทำให้เกิดหนี้สิน ก่อให้เกิดความเครียด
2. สภาพการทำงานในท่าทางเดิมนานๆ ทำให้ร่างกายเกิดความเมื่อยล้า และมีความเครียด
3. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่มีอากาศร้อนอบอ้าว ทำให้สูญเสียน้ำจากเหงื่อ อ่อนเพลีย รู้สึกไม่สบาย ทำให้หงุดหงิด เครียด

การประเมินสุขภาพจิตในการทำงาน

สุขภาพจิตเป็นเรื่องของจิตใจที่สัมพันธ์กับอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิด การที่บุคคลจะมีปัญหาสุขภาพจิตหรือไม่นั้นสามารถประเมินได้จากแบบประเมินสุขภาพจิต และประเมินจากการพิจารณาคุณลักษณะและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต

1. การใช้แบบประเมินสุขภาพจิต ปัจจุบันกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งสถาบันต่างๆ ได้เผยแพร่แบบประเมินสุขภาพจิตจำนวนมาก การประเมินสุขภาพจิตในระดับบุคคล สามารถใช้ดัชนีด้านบวกและดัชนีด้านลบ

ดัชนีด้านบวก จะเกี่ยวกับชีวิตความสุข วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ชีวิต

ดัชนีชีวิตทางลบ จะเกี่ยวกับการวัดความเครียด ความทุกข์ใจ ความผิดปกติทางจิต การประเมินจากความเจ็บป่วยทางจิต

เช่น ดัชนีชีวิตความสุขคนไทย แบบสอบถาม แบบวัดความเครียดสวนปรุง

2. การประเมินจากคุณลักษณะและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พฤติกรรมการแสดงออก สุขภาพร่างกาย และฐานะทางเศรษฐกิจ

- **พฤติกรรมการแสดงออก** ที่บ่งบอกว่ามีปัญหาสุขภาพจิตคือ หงุดหงิดง่ายและโมโหง่าย หน้าตาเคร่งเครียด นอกจากนี้ยังดูได้จากการแสดงออกทางพฤติกรรมการทำงานต่างๆ เช่น ความสามารถในการทำงานลดลง มีปัญหาในการอยู่ร่วมหรือทำงานร่วมกับผู้อื่น ในสังคม ไม่ยอมรับหรือไม่สามารถเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้

- **สุขภาพร่างกาย** เป็นตัวชี้ถึงสถานะทางสุขภาพจิตได้เป็นอย่างดี สุขภาพกายไม่ดีก็จะทำให้รบกวนจิตใจ ในทำนองเดียวกัน ถ้าจิตไม่ปกติก็ส่งผลกระทบต่อร่างกาย เช่น นอนไม่หลับ ปวดท้อง ความดันโลหิตสูง
- **ฐานะทางเศรษฐกิจ** จากผลการศึกษาพบว่า คำนีชีวิตสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีงานทำ มีรายได้ มีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่เป็นหนี้ มีความรักใคร่สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

การส่งเสริมสุขภาพจิตในการทำงาน

การส่งเสริมสุขภาพจิต(Health Promotion) หมายถึง กระบวนการสนับสนุนให้บุคคลมีความสามารถควบคุมปัจจัยที่กำหนดสุขภาพจิตและพัฒนาสุขภาพจิตของตนให้ดีขึ้น วิทยาลัยงานเป็ยช่วงชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสุขภาพจิต ในเรื่องอาชีพ ภาระความรับผิดชอบ การมีครอบครัว รวมถึงการมีสุขภาพและเตรียมเข้าสู่วัยชรา ทำให้จำเป็นต้องมีการส่งเสริมสุขภาพจิต

วัยผู้ใหญ่ตอนต้นหรือวัยหนุ่มสาว เป็นช่วงอายุ 18-34 ปี เริ่มมีภาระความรับผิดชอบ มีความใฝ่ฝันทะเยอทะยานและมุ่งมั่นในการสร้างจุดมุ่งหมายให้กับชีวิตตนเอง

วัยกลางคน เป็นวัยของช่วงอายุ 35 – 59 ปี โดยวัย 35-44 ปี เป็นวัยที่พัฒนาไปสู่การมีวุฒิภาวะ มีภาวะการณ์เป็นพ่อแม่ที่ต้องคอยดูแลลูกเล็กๆ ยอมรับความเป็นจริงในแง่มุมต่างๆ ของชีวิตได้มากขึ้น

วัย 45- 59 ปี ความสนใจเปลี่ยนแปลงไปจากชีวิตส่วนตัว ไปสนใจเกี่ยวกับสังคม หรือกลุ่มสังคม มีความเชื่อมั่นอย่างสมบูรณ์ทั้งในตนเองและหน้าที่ของตนต่อสังคม มีความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กและผู้สูงอายุ

จำนวนผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลทางจิตเวชก็จะมียุ่เฉลี่ยอยู่ในช่วง 35-45 ปี สูงที่สุด หลายคนล้มเหลว ไม่สามารถประสบความสำเร็จ ไม่พอใจ ในชีวิตครอบครัวหรือชีวิตการทำงานได้ และโรคภัยไข้เจ็บเมื่ออายุมากขึ้น

ความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพจิตในการทำงาน

เนื่องจากวัยทำงานมีการเปลี่ยนแปลงของชีวิตหลายด้านส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต การส่งเสริมสุขภาพจิตในการทำงานจึงมีความสำคัญ คือ ช่วยให้ผู้คนในวัยทำงานได้ตระหนักในความสำคัญของสุขภาพจิตและได้รับการพัฒนาให้มีทักษะความสามารถในการควบคุมปัจจัยกำหนดสุขภาพจิตของตนได้ เช่น มีทักษะในการจัดการความเครียดในชีวิตครอบครัวและการทำงานได้ ปรับตัวได้เมื่อพบกับปัญหาหรือความเปลี่ยนแปลงในชีวิตหน้าที่การทำงาน ส่งผลให้ทำงานได้อย่างมีความสุข และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี องค์กรได้รับผลผลิตที่ดีจากคนทำงานที่ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้สูงสุด ลดการสูญเสียค่าใช้จ่ายจากการขาดงานที่เกิดจากการ เจ็บป่วย หรือบาดเจ็บจากปัญหาสุขภาพจิต ส่งผลให้สังคมประเทศชาติสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตในการทำงาน มีแนวทางดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพให้กับเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพในการทำงานด้านสุขภาพจิต
2. การสนับสนุนให้คนทำงานพัฒนาทักษะในการจัดการความเครียด ปรับตัวได้
3. การส่งเสริมพลังองค์กร และกลุ่ม ในการรวมตัวเพื่อที่จะแก้ไขปัญหที่สนใจร่วมกัน
4. การสร้างหุ้นส่วนและพันธมิตร ในการส่งเสริมสุขภาพจิตให้กับคนทำงาน
5. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพจิตที่ดี ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม
6. การออกกฎหมายและปฏิรูปนโยบายที่ส่งผลดีต่อสุขภาพจิต
7. การปรับเปลี่ยนการบริการสุขภาพให้สนใจการดูแลสุขภาพจิตคนทำงานมากขึ้นควบคู่กับสุขภาพกาย

ปัญหาสุขภาพจิตในการทำงานและการช่วยเหลือ

ปัญหาสุขภาพจิต หมายถึง สภาพจิตใจที่รู้สึกไม่สบายใจ ไม่เป็นสุข ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ บางรายอาจถึงขั้นป่วยทางจิต โดยมีการแสดงออกทางอารมณ์หรือบุคลิกภาพที่ผิดปกติ

ปัญหาสุขภาพจิตสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ เรียงจากระดับที่เป็นปัญหาจากน้อยไปมากคือ

- 1. สภาพจิตใจที่มีปัญหาการปรับตัว** คือ บุคคลที่ประสบปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตและเกิดความไม่สบายใจ จำเป็นต้องมีการปรับตัว
- 2. โรคประสาท** คือ บุคคลที่มีพื้นฐานทางจิตใจไม่ดี เช่น เป็นคนวิตกกังวลง่าย มีอารมณ์ร้อนรุนแรงผนวกกับปัจจัยสิ่งแวดล้อม ที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น ถูกเลี้ยงดูอย่างเข้มงวดมากเกินไป ทำให้เป็นโรคย้ำคิดย้ำทำ เกิดบุคลิกภาพที่ผิดปกติ
- 3. โรคจิต** คือบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต เช่น มีอาการหูแว่ว ประสาทหลอน หรือหลงผิด ซึ่งนับว่า เป็นกลุ่มที่มีปัญหาสุขภาพจิตรุนแรง

แนวทางในการช่วยเหลือบุคคลในภาวะวิกฤต

ภาวะวิกฤต มิใช่ภาวะที่เจ็บป่วยเป็นโรค แต่เป็นการต่อสู้เพื่อความสมดุลหรือการปรับตัว แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. ภาวะวิกฤตจากวุฒิภาวะ (Maturational Crisis)
2. ภาวะวิกฤตจากสถานการณ์ (Situational Crisis)
3. ภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ผิดปกติ (Adventitious Crisis) เช่นภัยพิบัติ

กระบวนการช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในภาวะวิกฤต ประกอบด้วย

1. การประเมินจิตวิทยาสังคม
2. การวางแผนร่วมกับบุคคลและครอบครัว
3. การดำเนินการช่วยเหลือ
4. การติดตามประเมินผล

แนวทางการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาโรคประสาทและโรคจิต

โรคประสาท จะมีความผิดปกติทางจิตใจชนิดหนึ่ง อาการเด่น คือ ความวิตกกังวล ซึ่งอาจแสดงออกมาโดยตรงหรือเก็บกดไว้แล้วแปรเปลี่ยนออกมาในลักษณะอื่นๆ ได้ เช่น ความวิตกกังวลแปรเปลี่ยนมาเป็นอาการปวดศีรษะไมเกรน อาการปวดท้องจากแผลในกระเพาะอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีอารมณ์แปรปรวนอ่อนไหวง่าย ไม่สามารถควบคุมอารมณ์หรือพฤติกรรมตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เป็นโรคประสาทยังมีความเข้าใจความจริงของโลกอยู่ ยังปฏิบัติตนตามกรอบของสังคมและยังพอทำงานได้ แต่ไม่ค่อยได้คุณภาพ กิจกรรมประจำวันอาจถูกรบกวนกระเทือน เช่น กินอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ

แนวทางในการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาโรคประสาท

1. ให้คำปรึกษา พูดคุย สื่อสาร เพื่อให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม
2. การจัดกิจกรรมที่ทำให้บุคคลได้ผ่อนคลายความวิตกกังวล เช่น การเล่นกีฬา จัดกิจกรรมทางสังคม สังสรรค์ในกลุ่มเพื่อน
3. ผู้ที่มีอาการวิตกกังวลไม่รุนแรงมาก ใช้การฝึกเพื่อผ่อนคลายความเครียด ฝึกลมหายใจ การฝึกผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ฝึกสมาธิ

โรคจิต (Psychosis) เป็นโรคที่มีความผิดปกติทางจิตใจอย่างรุนแรง เกิดผลกระทบบกระเทือนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมผิดไปจากธรรมดาหรือผิดไปจากคนทั่วไป โดยมีความคิดแปลกไปจากสภาพที่เป็นจริง เช่น มีอาการหลงผิด ประสาทหลอน มีความนึกคิด ความเข้าใจและสภาพรับรู้ความจริงเสียจนไม่สามารถประกอบการทำงานได้ ผู้ที่เป็นโรคจิตจำเป็นต้องได้รับการรักษา จึงจะช่วยให้ผู้นั้นทุเลาหรือดีขึ้นได้

แนวทางการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาโรคจิต

1. บำบัดด้วยยา แพทย์จะให้ยารักษาอย่างต่อเนื่อง
2. การบำบัดทางจิตใจ ด้วยการบำบัดจิตบำบัด กลุ่มบำบัด พฤติกรรมบำบัด โดยผู้เชี่ยวชาญ จะช่วยให้ผู้ป่วยดีขึ้น แต่ใช้เวลานานกว่าการบำบัดด้วยยา
3. การป้องกันปัญหาแทรกซ้อนของความผิดปกติทางอารมณ์ เช่น ฆ่าตัวตาย

แนวทางการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาเสพสารเสพติด

แบ่งออกเป็น การป้องกันการติดสารเสพติดทั่วไป การบำบัดบำบัดและการป้องกันการกลับมาเสพซ้ำ และการทำกลุ่มบำบัด บริการให้คำปรึกษา เช่น สายด่วนสุขภาพจิต 1667 หรือบริการปรึกษาปัญหาวิกฤตทางสุขภาพจิตและยาเสพติด 1323

แนวทางการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาทางจิตจากการมีโรคทางกาย

1. ยอมรับและทำความเข้าใจถึงความต้องการของบุคคลที่เจ็บป่วย ในอภัยพฤติกรรมบางอย่างที่เกิดจากความเครียดจากโรคทางกาย เช่น หงุดหงิด
2. ให้ผู้ป่วยได้ระบายหรือพูดถึงความรู้สึกของตน
3. ให้กำลังใจ โดยการใช้คำพูดจูงใจ หรือยกตัวอย่างผู้ที่ปรับตัวและอยู่กับโรคได้อย่างมีความสุข
4. ช่วยจัดสิ่งแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสมกับสภาพข้อจำกัดทางกายและจิตของผู้ป่วย เพื่อให้มีความปลอดภัยในการทำงาน
5. แนะนำให้ใช้เทคนิคการผ่อนคลายความเครียดแบบต่าง